

TUZA TIBOR

cigányoktatási programvezető

Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet

Debrecen

A cigány himnusz

(Adalékok a cigány és a magyar himnusz közötti párhuzamokhoz)

A cigány és a magyar egyaránt az ENSZ által elismert önálló nemzet, bár a Roma Unió határok nélküli, nem úgy, mint a Magyar Köztársaság. Különös játéka a sorsnak, hogy a cigányoknak hozzávetőleg a fele él az őshazát jelentő Indiában, harmaduk Európában (zömmel a Kárpát-medencében), többi részük más kontinensek országában, ahogyan a magyaroknak hozzávetőleg a fele él határainkon belül, negyede-harmada Európa más országában (zömmel a szomszédos országokban, a Kárpát-medencében), s más kontinenseken legnagyobb részben az USA-ban, ahol mintegy hárommillióra tehető a magyar származásúak száma.

Az önálló nemzet önálló jelképekkel rendelkezik. A cigány is és a magyar is. *Címer* gyanánt alkalmazott cigány jelkép a rota (kerék), a vándorló élet jelképe. Nyolc küllővel, mivel a cigányok nyolc égtáj felé rajzoltak ki az őshazából. Hivatalos iratokon, rendezvényeken, kiadványokon és minden lehetséges módon népszerűsítik. A cigány *zászló*: felül kék (az ég, a végtelenség, a szabadság, ahol a vándormadarak repülnek, s a vágyott boldogság madara is kék), alul zöld (a fű, az erdő-mező, ahol évezredek át éltek-élnek együtt a természettel, s a zöld a szerencse színe is), középen a vörös-narancsvörös rota (amely a vándorélet érzékeltetésén túl a Nap ősi indiai ábrázolását is magában foglalja – a kőbe vésett indiai Nap-ábrázolások is nyolcágú sugarasak körbe zártan –, a színe pedig az indiai felkelő és lemenő nap színe). Az viszont már a véletlen műve, hogy a cigány zászló ugyanúgy három színű, mint a magyar. Korántsem a véletlen műve viszont, hogy az első cigány világtalálkozson (1971) elfogadott nemzetközi cigány zászlón a magyarországi cigányok átlósan piros-fehér-zöld szalagot vezetnek át, ezzel is hangsúlyozva, hogy ők magyar állampolgárok, egyszerre cigányok és magyarok.

A *hymnusz* ugyancsak kiemelt jelentőségű az önálló nemzet számára.

A himnusz eredetileg vallásos jellegű, Istent dicsőítő vagy más nagy eszmét ünneplő költemény. Az ókori görög himnuszok után különösen jelentősek voltak a középkori katolikus himnuszok, amelyek nálunk is rendkívül elterjedtek. A polgárosodás szülte a nemzeti ének, amely egy nép reprezentatív költeménye és dallama. A nemzeti himnuszoknak mind a vallásos költészeti, mind a világi népköltészeti gyökerei kimutathatók.

Az őszösvetségi szokásokból és őskeresztény hagyományokból kinőtt himnusznak eredendően jellemzője az egyszerű, versszakonként ismétlődő, azonos felépítésű szerkezet és dallam. Az utolsó versszak mindig a küzdelmek emlékét őrző hitvallás. Ez a felépítés jellemzi a magyar és a cigány himnuszt egyaránt.

Nemzetközi cigány himnusz

OPRE ROMA

Jarko Jovanovich Jagđino
Jugoszlávia, 1971.

Gelem, gelem lungone dromensa,
Maladyilem baxtale romensa.
A Romale, A Chavale ...

A romale, kathar tume aven
E carenca, baxtale dromensa.
A Romale, A Chavale ...

Vi man sas ek bari familija,
Mudardas la e kali legija. —
A Romale, A Chavale ...

Aven mansa sa lumjake Roma,
Kaj putajle e romane droma.
A Romale A Chavale ...

Ake vriama ushtyi Rom akanak,
'men xutasa mishto kaj kerasa.
A Romale A Chavale ...

CIGÁNYOK FEL

Dr. Karsai Ervin fordítása

Mentem, mentem hosszú utakkal,
Találkoztam boldog cigányokkal.
Aj Cigányok, Aj Gyerekek...

Haj cigányok, honnan ti jöttetek
Sátrakkal, szerencsés utakkal.
Aj Cigányok, Aj Gyerekek...

Nekem is volt egy nagy családom,
Fekete Légió megölte azt. —
Aj Cigányok, Aj Gyerekek...

Gyertek velem világ cigányai,
Ahol nyílnak cigányok útjai.
Aj Cigányok, Aj Gyerekek...

Most az idő, cigányok ébredjünk,
Fogjunk össze, hogy jól cselekedjünk.
Aj Cigányok, Aj Gyerekek...

A középkor első századaiban a himnuszokban a rím, majd a hangsúlyos-ritmikus nyolcas sorok állandósultak a korábbi időmértékes verselés helyett. Mind a magyar, mind a cigány himnusz alkalmazza a rímelést. A magyar himnusz ritmusa egyszerre időmértékes és hangsúlyos, szaknyelven: trocheusi szimultán verselésű. A cigány himnuszban szabályos időmértékes verselés nem mutatható ki, bár a sorok többnyire trocheusi kezdetűek a cigány nyelvű szövegben, a refrén pedig tiszta trocheusi nyolcas. Szabálytalan metrumai miatt mégsem nevezhető szimultánnak, ritmusa inkább lazán hangsúlyos. Szótagszám tekintetében csupán közelítenek egymáshoz és a középkorban állandósult verseléshez: a magyar himnusz 7/6-os periódusokból áll, ami az ősi magyar négyütemű 13-as két sorba rendezésének felel meg, a cigány himnusz 10-es sorokból áll 8-as refrénnel zárva, laza verselési mértékkel, a próza és a vers közötti átmeneti formákra, az ősi indiai himnuszokra és a cigányok által kedvelt szabadversre emlékeztetve.

A magyar himnusz a magyar polgárosodás kezdeti küzdelmeinek évtizedeiben a reformkorban született, a költemény 1823-ban, a dallam 1844-ben. A cigány himnusz másfél évszázaddal később az európai cigány polgárosodás kezdeti küzdelmeinek évtizedeiben született, a szöveg és a dallam feljegyzése 1971-ben, az első cigány világtalálkozó (London) határozata nyomán, magyarországi hivatalos elismerése az önkormányzati jogok kivívása után, az 1990-es években.

Mondanivalója tekintetében mindkét himnusz a múltba tekintve szól a jelenhez. A cigány himnusz esetében a „boldog cigányok”, „szerencsés utak”, „nagy család” felidézését követi, hogy mindez a „Fekete Légió megölte” (Fekete Légió = hitleri népiirtás, holokauszt), ahogyan a magyar himnuszban dicső múltunkat eltemette a mohácsi vész. Mindkét himnuszt a nemzeti öntudat és önérzet ébresztése hatja át, a cigány himnuszban tételesen kimondva is: „cigányok ébredjünk”. Mindkét himnusz hitvallással zár: a magyar himnusz Istent kéri, hogy „Hozz ránk víg eszten-dőt...”, a cigány himnusz felszólít: „Fogjunk össze, hogy jól cselekedjünk”.

Magyarországi cigány himnusz

A nemzetközi cigány himnusszal párhuzamosan született meg a magyarországi cigányok külön, önálló himnusza, ami egy beás népdalban gyökerezik. A beás himnuszt sajátjuként fogadták el a hazánkban élő romungro, oláh és más cigányok is. Lejegyzése és fordítása Orsós Jakabnak köszönhető.

PÁDURE VERGYÉ

Pådure vergyé, pådure vergyé,
Nuroku vinyé, nuroku merzsjé.
Gindu-l bátyé pã bájásé,
Lumencará misjunyestyé.

Lumencará sztrãjnu nosztru,
Kã-j bájásu numã lotru.
N-ány furát noj numã on kuj
Din krusjé lu Dimizo.

Jártã, jártã Dimizolyé,
Hã nyé jertyé lumencará.
Ny-áj bätut tu, kum aj gíngyit,
Lumencará ny-o însztrãnyit.

ZÖLD AZ ERDŐ

Zöld az erdő, zöld a hegy is,
A szerencse jön is, megy is.
Gondok kése húsunkba vág,
Képmutató lett a világ.

Egész világ ellenségünk,
Üzött tolvajokként élünk.
Nem loptunk mi csak egy szöget
Jézus vérző tenyeréből.

Isten könyörülj meg értünk,
Ne szenvedjen tovább népünk.
Megátkozta, meg is vertél.
Örök csavargóvá tettél.

Egy villanásnyira – a kezdő két sorban – itt is megjelennek a múltbeli boldogság jelképei: a zöld erdő és hegy, a szerencse; a dicső tettek egyike is: Jézus szenvedését enyhítették azzal, hogy kiloptak egy szeget vérző tenyeréből; a vers egészét azonban a múlt és jelen szenvedéseinek csontig ható fájdalma uralja. A záró szakaszban Istenhez fohászkodik a fájdalomak vulkánként feltörő lávájában égve: ezen a megátkozott, üzött ellenségként reménytelenül vergődő népen már csak az Isten segíthet.

A teljesség igénye nélkül a fentiekben felvillantott néhány jelzésértékű megállapítással csupán arra kívántunk utalni: mennyivel több bennünk a közös emberi sors, szenvedés és élniakarás, mint a másság. Fogjunk hát össze, hogy jól cselekedjünk, s az Isten hozzon ránk végre víg esztendőt!

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató

Budapest

A trebechovicei betlehem

A XVIII. század vége és XIX. század Csehországban (mint Magyarországon és másutt is) a betlehemek aranykora volt. Nem csupán fa és papír szolgált a figurák készítéséhez. Készültek agyagból, kenyértésztából és viaszból is. Cinovec környékén volt ónbetlehem, Pradénnál bádogbetlehem, Zelezny Brod környékén üveggömbbe zárt, de széndarabokból készült bányászbetlehem is. A betlehemalkotók nem elégedtek meg a mozdulatlan figurákkal, különféle módon elevenebbé tették őket. Az ismert Metelka-betlehemet Jilemniceben óraszer-